

1.6. Πρόσφατες εξελίξεις και προοπτικές της παγκόσμιας οικονομικής δραστηριότητας: Ανάκαμψη με τις παρεμβάσεις πολιτικής σε κεντρικό ρόλο

Αριστοτέλης Κουτρούλης

Η πανδημία της νόσου Covid-19 οδήγησε σε μια από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές και οικονομικές κρίσεις που έχει γνωρίσει ο σύγχρονος άνθρωπος τις τελευταίες δεκαετίες. Αναπόφευκτα λοιπόν, ο χρόνος μετάβασης της παγκόσμιας οικονομίας σε μια ομαλή πορεία ανάκαμψης εξαρτάται πρωτίστως από την άμβλυνση των κινδύνων που απειλούν τη δημόσια υγεία. Εξίσου σημαντικό ρόλο αναμένεται να διαδραματίσει και ο τρόπος προσαρμογής της συμπεριφοράς νοικοκυριών και επιχειρήσεων στις νέες συνθήκες που έχουν διαμορφωθεί. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εθνικές κυβερνήσεις καλούνται να συνεχίσουν τη στήριξη των οικονομιών τους διασφαλίζοντας ταυτόχρονα τη βιωσιμότητα των δημοσιονομικών τους μεγεθών.

1.6.1. Γενική αξιολόγηση των εξελίξεων και των βραχυπρόθεσμων προοπτικών της παγκόσμιας οικονομίας

Πρόσφατες εξελίξεις στην πορεία του παγκόσμιου ΑΕΠ

Εξαιτίας της πανδημίας τη νόσου Covid-19 και των διοικητικών μέτρων που σχετίζονται με την αντιμετώπισή της, το 2020 καταγράφηκε η τέταρτη μεγαλύτερη παγκόσμια οικονομική κρίση των τελευταίων 150 ετών, με τη συρρίκνωση του παγκόσμιου ΑΕΠ να ξεπερνά τις 4 ποσοστιαίες μονάδες (βλ. Πίνακα 1.6.1). Από την πλευρά της ζήτησης, οι μεγαλύτερες απώλειες εντοπίζονται στην ιδιωτική κατανάλωση, τις επενδύσεις και τους εξωτερικούς τομείς των χωρών. Προς αντίθετη κατεύθυνση κινήθηκαν οι δημόσιες δα-

πάνες μετριάζοντας εν μέρει το συνολικό οικονομικό αντίκτυπο της πανδημίας επί της συνολικής ζήτησης. Όσον αφορά την πλευρά της προσφοράς, οι μεγαλύτερες πτώσεις καταγράφηκαν στους κλάδους παραγωγής μη εμπορεύσιμων αγαθών (π.χ. υπηρεσίες παραοχής καταλύματος και εστίασης, ψυχαγωγία, κλπ.), τον διεθνή τουρισμό, και τις μεταφορές προσώπων. Συγκριτικά μικρότερες πιέσεις δέχθηκαν η μεταποίηση, οι κατασκευές και γενικά όσοι κλάδοι δύνανται να πραγματοποιούν συναλλαγές και να διαθέτουν το προϊόν τους απρόσκοπτα εξ αποστάσεως.

Παρόλο που η κρίση του 2020 εμφάνισε υψηλό βαθμό συγχρονισμού¹, η χρονολογική και γεωγραφική κατανομή των δυσμενών οικονομικών επιδράσεων της πανδημίας υπήρξε αρκετά άνιση. Συγκεκριμένα, οι μεγαλύτερες απώλειες σε όρους εγχώριας παραγωγής σημειώθηκαν όπου, λόγω συνθηκών, οι διοικητικοί περιορισμοί ήταν αυστηρότεροι και τα lockdowns εκτενέστερα (π.χ. Ιταλία, Γαλλία, Ισπανία και Ην. Βασίλειο) (OECD, 2020). Για προφανείς λόγους, συγκριτικά μεγαλύτερες ήταν οι απώλειες και σε χώρες στις οποίες ο τομέας μη εμπορεύσιμων αγαθών και ο διεθνής τουρισμός έχουν δυσανάλογα μεγάλη συμμετοχή στη διαμόρφωση του ΑΕΠ (π.χ. Ελλάδα και Μάλτα).

Χρονολογικά, οι μεγαλύτερες μειώσεις του παγκόσμιου ΑΕΠ εντοπίζονται στο β' τρίμηνο του 2020, όταν δηλαδή η νόσος Covid-19 έλαβε τη μορφή παγκόσμιας πανδημίας, οδηγώντας πολλές εθνικές κυβερνήσεις στην επιβολή καθολικών lockdowns και αυστηρών περιορισμών σχετικά με τις μετακινήσεις των πολιτών. Ακολουθώντας τη δυναμική της πανδημίας, η χαλάρωση των διοικητικών μέτρων στο βόρειο ημισφαίριο κατά τη διάρκεια του γ' τριμήνου (άνοιγμα των συνόρων, μερική ή ολική άρση των lockdowns) βελτίωσε σημαντικά το οικονομικό κλίμα και δημιούργησε τις συνθήκες για οικονομική ανάκαμψη. Επρόκειτο, ωστόσο, για μια προσωρινή βελτίωση, καθώς ένα δεύτερο κύμα της πανδημίας το περασμένο φθινόπωρο ανάγκασε πολλές εθνικές κυβερνήσεις να επαναθέσουν σε εφαρμογή τα περιοριστικά μέτρα της άνοιξης. Αναπόφευκτα, αυτό είχε ως αποτέλεσμα την εκ νέου συρρίκνωση της οικονομικής δραστηριότητας το δ' τρίμηνο.

1. Σύμφωνα με τις τελευταίες προβλέψεις του ΔΝΤ, ετήσιες θετικές μεταβολές του ΑΕΠ το 2020 θα καταγράψει μόνο η Κίνα (βλ. Πίνακα 1.6.1) και ένας πολύ περιορισμένος αριθμός αναπτυσσόμενων οικονομιών. Από το σύνολο των προηγμένων οικονομιών, η μοναδική χώρα με μη αρνητική μεταβολή στο ΑΕΠ αναμένεται να είναι η Ταϊβάν - Επαρχία της Κίνας.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.1 Πραγματικό Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν^{1,2}
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2019*			2020**			2021**			2022**				
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ		
Παγκόσμια οικονομία	2,8	2,7	2,7	-3,5	-4,3	-4,2	-4,3	5,5	4,6	4,2	4,2	3,6	3,7	3,8
Προηγμένες οικονομίες	1,6	1,8	:	-4,9	-5,6	:	-5,4	4,3	3,7	:	3,3	2,7	:	3,5
ΗΠΑ	2,2	2,3	2,2	-3,4	-4,6	-3,7	-3,6	5,1	3,7	3,2	3,5	2,5	2,5	3,3
Ευρωζώνη	1,3	1,3	1,3	-7,2	-7,8	-7,5	-7,4	4,2	4,2	3,6	3,6	3	3	4
Ιαπωνία	0,3	0,7	0,7	-5,1	-5,5	-5,3	-5,3	3,1	2,7	2,3	2,5	0,9	1,5	2,3
Ηνωμένο Βασίλειο	1,4	1,3	1,3	-10	-10,3	-11,2	:	4,5	3,3	4,2	:	5	2,1	4,1
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	3,6	3,6	:	-2,4	-3,2	:	-2,6	6,3	5,3	:	5	4,4	:	4,2
Βραζιλία	1,4	1,1	1,1	-4,5	-6,1	-6	-4,5	3,6	3	2,6	3	2	2,2	2,8
Ρωσία	1,3	1,3	:	-3,6	-4,2	:	-4	3	2	:	2,6	3,9	1,9	3
Ινδία	4,2	4,9	4,2	-8	-8,3	-9,9	-9,6	11,5	7,6	7,9	5,4	6,8	5,2	4,8
Κίνα	6	6,1	6,1	2,3	2,1	1,8	-0,9	8,1	7,3	8	7,9	5,6	5,6	4,9

Πηγές: IMF, World Economic Outlook Update, October 2020; OECD, OECD Economic Outlook (Vol. 2020/2); European Commission, European Economic Forecast, Autumn 2020; World Bank, Global Economic Prospects, January 2021.

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

Σημειώσεις: 1. Οι αποκλίσεις που υπάρχουν στις εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών οφείλονται, μεταξύ άλλων, στη χρησιμοποίηση διαφορετικών οικονομικών υποδειγμάτων, την υιοθέτηση εναλλακτικών υποθέσεων, καθώς και στη διαφορετική χρονική στιγμή που πραγματοποιούνται οι προβλέψεις από την κάθε ερευνητική ομάδα.

2. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

Άμβλυση των κινδύνων που απειλούν τη δημόσια υγεία και οικονομική ανάκαμψη

Η πρόοδος που έχει συντελεστεί σχετικά με την ανάκαμψη και παρασκευή αποτελεσματικών εμβολίων, σε συνδυασμό με την εμπειρία που έχουν συσσωρεύσει οι εθνικές υγειονομικές αρχές ως προς τον εντοπισμό, την ιχνηλάτηση και απομόνωση νέων κρουσμάτων, έχουν αρχίσει να στέλνουν αισιόδοξα μηνύματα. Παρ' όλα αυτά, τα πλήγματα που επέφερε η πανδημία στην παγκόσμια οικονομία θα αργήσουν να επουλωθούν, καθώς η προσδοκώμενη υποχώρηση της νόσου Covid-19 δεν φαίνεται αρκετή ώστε να αλλάξει δραστικά το οικονομικό κλίμα. Η διατήρηση αρκετών περιοριστικών μέτρων, τουλάχιστον για το α' τρίμηνο του 2021, και η μεγάλη αβεβαιότητα που κυριαρχεί στις τάξεις των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων υποδηλώνουν ότι θα μεσολαβήσει αρκετός χρόνος προτού οι ιδιωτικές δαπάνες για κατανάλωση και επενδύσεις επανέλθουν σε κανονικά επίπεδα. Ανάλογη καθυστέρηση αναμένεται να παρουσιάσει και η επάνοδος στην ομαλότητα του διεθνούς τουρισμού και πολλών παραγωγικών κλάδων του τομέα μη εμπορεύσιμων αγαθών (π.χ. εστίαση και ψυχαγωγία).

Με βάση τα παραπάνω στοιχεία και υπό την προϋπόθεση ότι η οικονομική πολιτική θα συνεχίσει να στηρίζει τις εθνικές οικονομίες, το επικρατέστερο σενάριο για το 2021 θέλει τον ρυθμό αύξησης του παγκόσμιου ΑΕΠ να κινείται λίγο πάνω από το 4% (βλ. Πίνακα 1.6.1). Δεδομένων των κινδύνων που απειλούν την ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας (π.χ. δημιουργία ενός τρίτου ισχυρού κύματος της πανδημίας, καθυστερήσεις στην προμήθεια και διανομή των εμβολίων, κλυδωνισμοί στις αγορές χρήματος και κεφαλαίου λόγω αύξησης του δημόσιου και ιδιωτικού χρέους), αν υπάρξουν αποκλίσεις μεταξύ αυτού του σεναρίου και της μελλοντικής εξέλιξης του παγκόσμιου ΑΕΠ, το πιθανότερο είναι ότι αυτές θα έχουν αρνητικό πρόσημο. Φυσικά, δεν πρέπει να αποκλειστούν και οι θετικές εκπλήξεις, όπως για παράδειγμα μια έκρηξη της ιδιωτικής κατανάλωσης, την οποία θα πυροδοτήσει η αποχή των προηγούμενων μηνών σε συνδυασμό με τις αυξημένες αποταμιεύσεις των νοικοκυριών.

Για το 2022 εκτιμάται ότι η ανάκαμψη της παγκόσμιας οικονομίας θα είναι υποτονικότερη με τον ρυθμό μεταβολής του παγκόσμιου ΑΕΠ να υποχωρεί στο 3,7% (βλ. Πίνακα 1.6.1). Η πρόβλεψη αυτή αντανάκλα τις μακροχρόνιες επιδράσεις της πανδημίας στο παγκόσμιο δυνητικό ΑΕΠ. Πράγματι, η συρρίκνωση των επενδύσεων, η παραμονή της ανεργίας σε υψηλά επίπεδα, η μειωμένη κινητικότητα της εργασίας και τα προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί στην ομαλή

λειτουργία της εκπαίδευσης παγκοσμίως συνιστούν εξελίξεις οι οποίες επιβραδύνουν τη συσσώρευση ανθρώπινου και υλικού κεφαλαίου και, αναπόφευκτα, υπονομεύουν το παραγωγικό δυναμικό της παγκόσμιας οικονομίας (World Bank, 2021).

1.6.2. Πληθωρισμός και Απασχόληση

Εντός του 2020, ο πληθωρισμός δέχθηκε καθοδικές πιέσεις από τη μειωμένη ζήτηση για καταναλωτικά και κεφαλαιουχικά αγαθά, τις χαμηλές τιμές αργού πετρελαίου και τις μηδενικές ή αρνητικές μεταβολές σε μισθούς και ημερομίσθια λόγω των δυσμενών συνθηκών που επικράτησαν στις αγορές εργασίας. Οι όποιες πιέσεις προς την αντίθετη κατεύθυνση, είτε από την πλευρά της εξαιρετικά χαλαρής νομισματικής πολιτικής είτε από την πλευρά της προσφοράς και των μειωμένων επιπέδων παραγωγής, δεν ήταν αρκετά ισχυρές ώστε να αντιστρέψουν την πτωτική πορεία του πληθωρισμού. Ως εκ τούτου, ο πληθωρισμός υποχώρησε σημαντικά στο σύνολο των προηγμένων οικονομιών (βλ. Πίνακα 1.6.2). Τηρουμένων των αναλογιών και σε σύγκριση με το παρελθόν, ο πληθωρισμός διατηρήθηκε σε χαμηλά επίπεδα και στις περισσότερες αναπτυσσόμενες χώρες.

Μεσοπρόθεσμα, η αυξημένη αβεβαιότητα, τα υψηλά ποσοστά ανεργίας και η ανοδική πορεία των αποταμιεύσεων για σκοπούς προφύλαξης στις προηγμένες οικονομίες αναμένεται να διατηρήσουν τις πληθωριστικές πιέσεις και προσδοκίες σε επίπεδα χαμηλότερα από τους στόχους των κεντρικών τραπεζών. Αν υπάρξουν αξιόλογες μεταβολές στην πορεία του πληθωρισμού κατά το τρέχον έτος, αυτό εκτιμάται ότι θα συμβεί σε μεμονωμένες αναπτυσσόμενες και αναδυόμενες οικονομίες και μόνο έπειτα από υποτίμηση των εθνικών τους νομισμάτων.

Η οικονομική αστάθεια και η αβεβαιότητα που προκλήθηκε από το ξέσπασμα της πανδημίας θα είχε καταλυτική επίδραση στις αγορές εργασίας και την απασχόληση χωρίς τη δυναμική παρέμβαση των εθνικών κυβερνήσεων. Πράγματι, σε αρκετά τμήματα του προηγμένου κόσμου (π.χ. Ευρωζώνη και Ιαπωνία) οι αυξήσεις των ποσοστών ανεργίας κινήθηκαν σε 'κοινωνικώς αποδεκτά' όρια (βλ. Πίνακα 1.6.3) χάρη στη έγκαιρη και ουσιαστική παρέμβαση των εθνικών αρχών (π.χ. χρηματοδότηση των επιχειρήσεων που διατηρούν τις θέσεις εργασίας, μερική ή ολική επιδότηση μισθών, κλπ.). Αντίθετα, όπου η παράδοση και το θεσμικό πλαίσιο δεν ευνοούν παρεμβάσεις αυτού του είδους (π.χ. ΗΠΑ), η αύξηση της ανεργίας ήταν αλματώδης. Αν και τα διαθέσιμα στοιχεία δεν επιτρέπουν άμεσες συγκρίσεις, ανάλογα μεγάλο πρόβλημα αντιμετωπίζουν αρκετές αναπτυσσόμενες οικονομίες των

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.2 Πληθωρισμός¹
(ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές)

	2019			2020*			2021*			2022*		
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ
Προηγμένες οικονομίες	1,4	:	:	0,8	:	:	1,6	:	:	:	:	:
ΗΠΑ	1,8	1,3	1,5	1,5	1,1	1,2	2,8	1,6	1,2	:	1,8	1,4
Ευρωζώνη	1,2	1,2	1,2	0,4	0,3	0,3	0,9	1,1	0,7	:	1,3	1
Ιαπωνία	0,5	0,5	0,5	-0,1	0,1	0,2	0,3	0,1	0,2	:	0,3	0,4
Ηνωμένο Βασίλειο	1,8	1,8	1,8	0,8	0,9	0,8	1,2	2,3	0,7	:	2,9	1,5
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	5,1	:	:	5	:	:	4,7	:	:	:	:	:
Βραζιλία	3,7	:	3,7	2,7	:	2,7	2,9	:	2,5	:	:	3,2
Ρωσία	4,5	4,5	:	3,2	3,5	:	3,2	3,7	:	:	4	:
Ινδία	4,8	:	4,8	4,9	:	5,9	3,7	:	4,6	:	:	4,6
Κίνα	2,9	:	2,9	2,9	:	2,8	2,7	:	2,3	:	:	2,1

Πηγές: IMF, *World Economic Outlook, October 2020*; OECD, *OECD Economic Outlook (Vol. 2020/2)*; European Commission, *European Economic Forecast, Autumn 2020*.

* Προβλέψεις.

Σημείωση: 1. Στην κατηγορία των αναπτυσσόμενων οικονομιών περιλαμβάνονται και οι αναδυόμενες οικονομίες.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.3 Ανεργία
(ποσοστά επί του συνολικού εργατικού δυναμικού)

	2019			2020*			2021*			2022*		
	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ	ΔΝΤ	ΕΕ	ΟΟΣΑ
ΗΠΑ	3,7	3,7	3,7	8,9	7,7	8,1	7,3	6,2	6,4	:	5,4	5,6
Ευρωζώνη	7,6	7,5	7,5	8,9	8,3	8,1	9,1	9,4	9,5	:	8,9	9,1
Ιαπωνία	2,4	2,3	2,4	3,3	3,1	2,8	2,8	2,9	2,9	:	2,7	2,8
Ηνωμένο Βασίλειο	3,8	3,8	3,8	5,4	5	4,6	7,4	7,3	7,4	:	6,2	6,2
Βραζιλία	11,9	:	:	13,4	:	:	14,1	:	:	:	:	:
Ρωσία	4,6	4,6	:	5,6	6,2	:	5,2	5,8	:	:	4,8	:
Κίνα	3,6	3,6	:	3,8	:	:	3,6	:	:	:	:	:

Πηγές: IMF, *World Economic Outlook, October 2020*; OECD, *OECD Economic Outlook (Vol. 2020/2)*; European Commission, *European Economic Forecast, Autumn 2020*.

* Προβλέψεις.

οποίων τα περιορισμένα δημοσιονομικά αποθέματα και ο δυσανάλογα μεγάλος ανεπίσημος τομέας δεν αφήνουν περιθώρια για αντίστοιχες παρεμβάσεις.

Οι πιέσεις που έχουν δημιουργηθεί στις αγορές εργασίας ανά τον κόσμο δεν επηρεάζουν ομοίμορφα τους εργαζομένους όλων των κατηγοριών. Απασχολούμενοι μέσης/υψηλής εξειδίκευσης με εργασιακά καθήκοντα τα οποία μπορούν να εκτελεστούν εξ αποστάσεως υπό τη μορφή τηλεργασίας, φαίνεται να διατήρησαν το μεγαλύτερο μέρος των προνομίων που απολάμβαναν πριν την έλευση της πανδημίας. Στον αντίποδα βρίσκονται οι εργαζόμενοι χαμηλής ειδίκευσης του τομέα υπηρεσιών, οι χαμηλόμισθοι και ανασφάλιστοι του ανεπίσημου τομέα και γενικότερα όλοι όσοι, παρότι το επιθυμούν, αδυνατούν να βρουν μια αξιοπρεπή και σταθερή απασχόληση ανάλογη των προσόντων τους. Για το πρώτο υποσύνολο εργαζομένων, οι όποιες απειλές αφορούν το ενδεχόμενο μείωσης της οικονομικής τους ευημερίας. Για αυτούς που ανήκουν στο δεύτερο υποσύνολο τίθεται θέμα επιβίωσης. Με τη σειρά του, ο εντονότερος δυαδισμός των αγορών εργασίας διεθνώς έχει οξύνει τις οικονομικές και κοινωνικές διαφορές με ό,τι αυτό συνεπάγεται για την εύρυθμη λειτουργία της εκάστοτε κοινωνίας.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις των διεθνών οργανισμών, η ανοδική πορεία των ποσοστών της ανεργίας θα συνεχιστεί μέσα στο 2021 σε αρκετές περιοχές του κόσμου (βλ. Πίνακα 1.6.3). Πέρα από την ασύμμετρη συμπεριφορά της ανεργίας έναντι μεταβολών του ΑΕΠ –ταχύτερη και απότομη αύξηση της ανεργίας όταν μειώνεται το ΑΕΠ και βραδύτερη επάνοδος στα φυσιολογικά επίπεδα όταν το ΑΕΠ αυξάνει– οι εκτιμήσεις αυτές αντανακλούν την παρατεταμένη αβεβαιότητα που επικρατεί στις τάξεις των επιχειρηματιών, την προτεραιότητα που αναμένεται να δώσουν στην

αποπληρωμή χρέους, την προτίμησή τους να καλύψουν ενδεχόμενη αύξηση της ζήτησης μέσω της αύξησης των ωρών εργασίας με το υπάρχον προσωπικό καθώς και την αυξημένη έξοδο υπερχρεωμένων επιχειρήσεων από την αγορά. Η επιστροφή της ανεργίας σε χαμηλότερα επίπεδα αναμένεται να πραγματοποιηθεί σταδιακά σε έναν ευρύτερο χρονικό ορίζοντα ξεκινώντας από το 2022.

1.6.3. Διεθνές εμπόριο και διεθνείς τιμές βασικών εμπορευμάτων

Τα κλειστά σύνορα, η απότομη πτώση της ζήτησης και οι διαταραχές στην παραγωγή λόγω των υγειονομικών εξελίξεων του περασμένου έτους επέφεραν δραστικές αλλαγές στην εικόνα του διεθνούς εμπορίου. Η πρώτη και σημαντικότερη από αυτές είναι ποσοτική και αναφέρεται στη μεγάλη συρρίκνωση του συνολικού όγκου των διεθνών εμπορικών συναλλαγών (αγαθά και υπηρεσίες) κατά 9,6% (βλ. Πίνακα 1.6.4). Η δεύτερη αλλαγή συνδέεται με την κατάρρευση του εμπορίου υπηρεσιών και την ανατροπή, έστω και προσωρινά, μιας τάσης που έχει διαμορφωθεί την τελευταία δεκαετία και η οποία αφορά την ολοένα ανερχόμενη συμβολή των υπηρεσιών στην επέκταση του διεθνούς εμπορίου.

Για το τρέχον έτος αναμένεται αύξηση των διεθνών εμπορικών συναλλαγών, καθώς εκτιμάται ότι η σταδιακή υποχώρηση της πανδημίας θα λειτουργήσει θετικά στην ιδιωτική κατανάλωση (βλ. Πίνακα 1.6.4). Εντούτοις, το ισοζύγιο των κινδύνων που περιβάλλει τις διεθνείς εμπορικές συναλλαγές παραμένει αρνητικό. Πράγματι, μια σειρά δυσμενών παραγόντων και εξελίξεων –η συνεχιζόμενη διάβρωση της πολυμέρειας στη διατήρηση των αρχών επί των οποίων πραγμα-

ΠΙΝΑΚΑΣ 1.6.4 Ετήσιες ποσοστιαίες μεταβολές σε βασικά μεγέθη του διεθνούς εμπορίου

	Συνολικός όγκος διεθνούς εμπορίου (αγαθά και υπηρεσίες)			
	2019*	2020*	2021**	2022**
Παγκόσμια οικονομία	1	-9,6	8,1	6,3
Προηγμένες οικονομίες	1,4	-10,1	7,5	6,1
Αναπτυσσόμενες οικονομίες	0,3	-8,9	9,2	6,7

Πηγή: IMF, *World Economic Outlook Update*, January 2021.

* Εκτιμήσεις, ** Προβλέψεις.

τοποιείται το διεθνές εμπόριο, οι συχνές μεταβολές στις διαθέσεις των εμπορικών αρχών ΗΠΑ και Κίνας, η μετάβαση των διμερών εμπορικών σχέσεων μεταξύ Ην. Βασιλείου και Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ένα λιγότερο ευνοϊκό εμπορικό καθεστώς, η αποδιοργάνωση που έχει προκληθεί στις διεθνείς αλυσίδες παραγωγής και η παρατεταμένη αβεβαιότητα– αφήνουν μικρά περιθώρια αισιοδοξίας για την πλήρη ανάκτηση του χαμένου εδάφους.

Αναφορικά με τις εξελίξεις στις διεθνείς τιμές των βασικών εμπορευμάτων, η μείωση της παγκόσμιας ζήτησης πετρελαίου κατά 9% το 2020 οδήγησε τη μέση ετήσια τιμή του αργού πετρελαίου στα 41 δολάρια ΗΠΑ ανά βαρέλι. Η πτώση της διεθνούς τιμής πετρελαίου θα ήταν σαφώς εντονότερη εάν τα κράτη-μέλη του ΟΠΕΚ και οι υπόλοιπες πετρελαιοπαραγωγές χώρες δεν είχαν περιορίσει σημαντικά την προσφορά μέσα στο ίδιο διάστημα. Για το τρέχον έτος η διεθνής τιμή του πετρελαίου αναμένεται να αυξηθεί οριακά προτού φτάσει τα 50 δολάρια ΗΠΑ ανά βαρέλι το 2022 (World Bank, 2021).

Αντίθετα με το πετρέλαιο, η καθαρή μεταβολή στις τιμές των βασικών μετάλλων το 2020 ήταν μικρή, καθώς οι μειώσεις που καταγράφηκαν κατά το α' εξάμηνο αντισταθμίστηκαν από ισόποσες αυξήσεις το β' εξάμηνο λόγω μεγαλύτερης ζήτησης από την Κίνα. Τέλος, ανοδική πορεία ακολούθησαν οι διεθνείς τιμές των βασικών αγροτικών προϊόντων λόγω της αυξημένης ζήτησης για εδώδιμα προϊόντα και λόγω ελλειμμάτων στην παραγωγή. Οι αυξήσεις αυτές άσκησαν πληθωριστικές πιέσεις σε μεμονωμένες αναπτυσσόμενες οικονομίες εξαιτίας της μεγάλης συμμετοχής των δαπανών για εδώδιμα προϊόντα στις συνολικές καταναλωτικές δαπάνες των νοικοκυριών. Το 2021 προβλέπεται ότι οι διεθνείς τιμές των βασικών μετάλλων και των αγροτικών προϊόντων θα κινηθούν ελαφρώς ανοδικά.

1.6.4. Ο κεντρικός ρόλος των παρεμβάσεων πολιτικής στην ανάκαμψη των εθνικών οικονομιών

Το ειδοποιό στοιχείο της κρίσης που έπληξε την ανθρωπότητα το 2020 είναι ο πολυμελής χαρακτήρας της. Αυτό που ξεκίνησε ως μια γεωγραφικά περιορισμένη υγειονομική κρίση, μετεξελίχθηκε σε πανδημία τεραστίων διαστάσεων συμπαρασύροντας την παγκόσμια οικονομία σε βαθιά ύφεση και τις περισσότερες χώρες στα όρια της οικονομικής και κοινωνικής αποδιοργάνωσης. Με άλλα λόγια, από όλο το φάσμα των ατομικών και συλλογικών δραστηριοτήτων, λίγες ξέφυγαν από τη δυσμένεια που προκάλεσε η πανδημία. Σε όρους πολιτικών παρεμβάσεων αυτό σημαίνει

ότι οι κυβερνήσεις δεν έχουν άλλη επιλογή παρά να καταναείμουν τις δυνάμεις τους σε τρία διαφορετικά αλλά αλληλεξαρτώμενα μέτωπα: Το πρώτο αφορά την προστασία της δημόσιας υγείας, το δεύτερο τη στήριξη της οικονομικής δραστηριότητας και το τρίτο τη διαφύλαξη της κοινωνικής συνοχής.

Αναλυτικότερα, το πρώτο και κύριο μέλημα των κυβερνήσεων είναι η άμβλυνση των κινδύνων που απειλούν τη δημόσια υγεία. Πέραν της ανεκτίμητης αξίας που έχει η ανθρώπινη ζωή, η προτεραιότητα αυτή υπαγορεύεται από την αλληλουχία των εξελίξεων καθώς ήταν η υγειονομική κρίση που πυροδότησε την οικονομική κρίση και όχι το αντίστροφο. Αν λοιπόν δεν αναχαιτιστεί άμεσα η πανδημία, η ροή δυσμενών επιδράσεων προς την οικονομία θα συνεχιστεί ακυρώνοντας τις όποιες προσπάθειες για οικονομική ανάκαμψη.

Η επιστημονική πρόοδος που έχει συντελεστεί τελευταία και η έναρξη των μαζικών εμβολιασμών σε μεγάλο αριθμό χωρών αποτελεί ένα πρώτο βήμα προς την αναχαίτιση της πανδημίας. Παρ' όλα αυτά, η οριστική και αμετάκλητη υποχώρηση των υγειονομικών απειλών της νόσου Covid-19 φαίνεται να απαιτεί χρόνο. Επιπλέον, η ιατρική κοινότητα έχει προειδοποιήσει ότι τα εμβόλια δεν είναι πανάκεια. Με αυτά τα δεδομένα, η παράταση των περιοριστικών μέτρων για μερικούς μήνες ακόμη θα πρέπει να θεωρείται σχεδόν βέβαιη. Αυτό που δεν μπορεί να προεξοφληθεί είναι ο βαθμός αυστηρότητας και το εύρος των μέτρων που θα εφαρμοστούν. Καθοριστικό ρόλο εδώ θα παίξει η δυναμική της πανδημίας και οι πολιτικές επιλογές των κυβερνήσεων.

Στηριζόμενη σε πρόσφατες σχετικές μελέτες, η τελευταία έκθεση του ΔΝΤ για την παγκόσμια οικονομία αναφέρει ότι τα αυστηρά και καθολικά lockdowns είναι περισσότερο αποτελεσματικά ως προς τον περιορισμό των κρουσμάτων (IMF, 2020). Άλλες μελέτες, με επίκεντρο την οικονομία, δείχνουν ότι όσο πιο αυστηροί και εκτενείς είναι οι περιορισμοί, τόσο μεγαλύτερες είναι οι βραχυχρόνιες απώλειες σε όρους ΑΕΠ (OECD, 2020). Σε αυτά τα συμπεράσματα θα πρέπει να προστεθεί και ένα τρίτο στοιχείο το οποίο αφορά το ενδεχόμενο της εθελούσιας τήρησης των κοινωνικών αποστάσεων σε βαθμό και χρονικό ορίζοντα που ξεπερνούν τα επιβαλλόμενα. Αν και το στοιχείο αυτό δεν έχει μελετηθεί επαρκώς, αξίζει της προσοχής όσων βαρύνονται με την ευθύνη των αποφάσεων, καθώς συμπεριφορές αυτού του είδους από σημαντικά τμήματα του πληθυσμού μπορεί να καθυστερήσουν την επάνοδο στην κανονικότητα.

Στο κομμάτι της αμιγούς οικονομικής πολιτικής, με τις οικονομίες να μην έχουν βρει ένα σταθερό βηματισμό προς την ανάκαμψη, η διατήρηση του ενισχυ-

τικού ρόλου της νομισματικής και δημοσιονομικής πολιτικής κρίνεται απολύτως αναγκαία και επιβεβλημένη. Καθώς όμως οι νομισματικές αρχές έχουν ήδη εξαντλήσει ένα μεγάλο μέρος των συμβατικών και μη συμβατικών τους εργαλείων, το βάρος πέφτει αναπόφευκτα στη δημοσιονομική πολιτική. Σε αυτό το πλαίσιο, η ποσοτική και ποιοτική βελτίωση των δημόσιων υποδομών, η στήριξη των επιχειρήσεων και των παραγωγικών επενδύσεων και η διασφάλιση της απασχόλησης αποτελούν τους βασικότερους άξονες ενός δημοσιονομικού μείγματος με επεκτατικό χαρακτήρα και αναπτυξιακές διαστάσεις.

Από την άλλη, εξίσου σημαντική είναι και η διατήρηση της βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους. Αν και η παραμονή των επιτοκίων σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα ευνοεί τις προσπάθειες των κυβερνήσεων να παραμείνουν εντός των δύο στόχων, οι δημοσιονομικά ασθενέστερες χώρες έχουν πολύ μικρά περιθώρια ελιγμών. Με αυτά τα δεδομένα και μπροστά στον κίνδυνο δημιουργίας μιας κρίσης δημόσιου χρέους παγκόσμιων διαστάσεων η ανάγκη για διεθνή συνεργασία, επίδειξη αλληλεγγύης και λήψη γενναίων αποφάσεων σχετικά με τη διευθέτηση του προβλήματος των υπερχρεωμένων κρατών δείχνει να είναι τόσο επιτακτική όσο τότε άλλοτε.

Όπως προαναφέρθηκε στην ενότητα 1.6.2, η πανδημία και τα περιοριστικά μέτρα έχουν ασκήσει δυσανάλογα μεγαλύτερες πιέσεις σε όσους ανήκουν στις οικονομικά ασθενέστερες ομάδες. Προφανώς, είναι άλλο να ανησυχεί κανείς για τη μείωση της οικονομικής του ευημερίας και άλλο να ανησυχεί για την επιβίωσή του. Αλλιώς βιώνεται η απαγόρευση της κυκλοφορίας σε ένα ευήλιο και άνετο σπίτι και αλλιώς σε

ένα μικρό υπόγειο. Διαφορετικές είναι οι επιπτώσεις του κλεισίματος των σχολείων για μια οικογένεια της οποίας οι δαπάνες για εδωδιμα προϊόντα αποτελούν μικρό ποσοστό των συνολικών δαπανών της και διαφορετικές για μια οικογένεια η οποία στηριζόταν στα δωρεάν γεύματα που παρείχαν τα ανοιχτά σχολεία. Αυτές και άλλες πολλές διαφορές προκαλούν με τη σειρά τους έντονα αρνητικά συναισθήματα σε όσους βιώνουν τις μεγαλύτερες πιέσεις.

Προς το παρόν, ο μεγαλύτερος φόβος, ο θυμός, η απογοήτευση και το έλλειμμα εμπιστοσύνης παραμένουν 'βουβά' και εντός της οικογενειακής εστίας. Ωστόσο, δύσκολα μπορεί να προεξοφλήσει κανείς εάν θα παραμείνουν έτσι ή εάν θα πάρουν τη μορφή μιας ισχυρής εκτόνωσης με δυσμενείς επιδράσεις για την κοινωνική συνοχή και άρα την οικονομική ανάκαμψη. Υπό αυτό το πρίσμα, η εξεύρεση πόρων και η συνετή κατανομή τους στους οικονομικά ασθενέστερους αποτελεί για τις περισσότερες κυβερνήσεις μια επιπλέον πολιτική πρόκληση.

Βιβλιογραφία

European Commission (2020), *European Economic Forecast, Autumn 2020*, European Economy, Institutional Paper 136.

International Monetary Fund (2020), *World Economic Outlook: A Long and Difficult Ascent*, IMF, Washington, DC.

International Monetary Fund (2021), *World Economic Outlook Update*, IMF, Washington, DC.

OECD (2020), *OECD Economic Outlook*, Volume 2020, Issue 2, No 108, OECD Publishing, Paris.

World Bank (2021), *Global Economic Prospects, January 2021*, Washington, DC: World Bank.